

Ганна Дидик-Меуш

Інститут українознавства ім.І. Крип'якевича, Національної Академії Наук України
Львів, Україна
hannadydyk@ukr.net.

Сполучуваність слів в українській мові XVI–XVII століть: атрибутивно-субстантивний комплекс і метонімія

Реферат: На основі 550 фрагментів писемних пам'яток різних жанрів досліджено деякі аспекти сполучуваності слів в українській мові XVI–XVII ст., зокрема особливості функціонування атрибутивів-прикметників у межах прикметниково-іменникових комплексів. У пропонованій статті детально проаналізовано словосполучення “прикметник + іменник *рука*”, що виникли в результаті метонімічного перенесення (синекдохи).

Ключові слова: українські писемні пам'ятки, сполучуваність слів, атрибутив-прикметник, прикметниково-іменниковий комплекс, метафора, синекдоха.

Abstract: **Lexical compatibility of words in Ukrainian XVI–XVII centuries: attributive substantival-complex and metonymy.** The analysis of 550 fragments of written records (up from 100 to 500 words or more) of different genres made it possible to identify the important features of the behaviour of attributive-adjectives in texts from the XVI–XVII centuries. Under the text (or discursive) characteristics of attributive-adjectives, we understand all linguistic phenomena that are associated with the emergence of adjectives in the text and the performance of their basic functions, and the reasons used in the relic text.

Installed text (discourse) characteristics can clarify description of attributive adjectives, that are part of adjectival-substantive complexes, in three general areas: 1) basic functions of attributive-adjectives (primary or secondary), 2) saturation of any texts by adjectives, 3) features of construction and function of attributive syntagmas (especially adjectives), the connections of adjectives with each other, and their sequence in the attribute chain.

Keywords: relic text of the Ukrainian language, attributive adjective, adjectival-substantive complexes, metonymy, synecdoche

Пам'ятки української мови XVI–XVII ст. (опрацьовано 550 різножанрових фрагментів обсягом від 100 до 500 слів та більше) підтверджують здобутки сучасних лінгвістичних досліджень про те, що ад'єктивну лексику нарівні з іншими розрядами слів варто розглядати як когнітивно-дискурсивні утворення, базуючись на природніх принципах категоризації, адже у цій категоризації відображаються найважливіші особливості сприйняття і осмислення людиною світу (Афанасьева 1994; Юдина, 2006; Кубрякова, Демьянков 2007; Wolf, Gibson 2006). Із когнітивної точки зору, із точки зору ментальної репрезентації, прикметник має означаль-

не значення і чітку семантичну видільністю (виокремлюваністю): прикметник позначає непроцесуальні ознаки суб'єкта, фіксуєчи насамперед найбільш стійкі та постійні з них.

Пропоноване дослідження подає аналіз атрибутивно-субстантивних словосполучень в українській мові XVI–XVII ст., які виконують номінативну функцію, виникнувши завдяки метонімічному перенесенню (зокрема синекдосі) – “найпродуктивнішому шляхові формування і розвитку рівня лексико-граматичної і граматичної семантики”, адже “предмети в просторі, явища в часі, причина та її наслідок тощо не завжди, а дія та її час, ознака та її носій тощо ніколи не можуть бути достатньо виразно відокремлені одне від одного”, а тому “в самій мові виникає можливість одночасно подвійної інтерпретації значення мовної одиниці у відповідних контекстах і ситуаціях, що приводить до метонімії” (Укр.м., 339–340).

Увагу привертають староукраїнські синекдохічні конструкції “прикметник + ім. **рука (руки)**”, які в українській мові XVI–XVII ст. мали високу частоту використання та різні граматичні характеристики. Скорочення назв пам'яток у дужках відповідають прийнятим скороченням джерел (СУМ¹⁶⁻¹⁷ 1, 37–55).

I. Найчисельнішу групу формують ті синекдохічні конструкції, які виконують номінативну функцію і позначають особу (істоту), а прикметник-кваліфікатор сигналізує на її характеристики. Такі словосполучення є вільними лінгвістично, проте зв'язані композиційно (термін Н. Юдіної) на основі стереотипних уявлень, культурологічних (зокрема релігійного) чи історико-хронологічних маркерів та ін. (Никитин 1974; Никитин 1983; Юдина 2006).

1. Божественні істоти, особи святописемної книжної традиції

1.1. Бог

• **рука Божая**: *подобно сама рука Божая мощная вась задержала* (Вільна, 1599 Ант. 881); пор. син.: *корону взяти небесного царства wt Рукы Бога моего* (Чернігів, 1646 Перло 22 зв.)

• **руки Бозскїи (Бозский)**: *сынвше Православныи... што колвекъ з'рукъ Бозскихъ мають* (Київ, 1648 МІКСВ 350); пор. також вільне словосполучення: *[Христось] душу приналъ въ рудцъ свои Бозскїи и вмъстилъ въ нъдра Авраама* (Київ, 1646 Мог.Тр. 946)

• **рука господня**: *и роука господна была с нимъ* (XVI ст. УЄ літк. 71)

• **рука панская**: *w сыне диаволов неприятелю вслакои справедливости и не перестанеш же переверочати простыхъ дорогъ панскихъ и для того што рука панскаа на тебе* (XVI ст. КА 68).

Вираз **руки людские** ‘людина, рід людський узагалі’ перебуває в антонімічних зв'язках до наведених вище словосполучень: *таковоє место пречюдное, не руками людскими збудованное, но самымъ премудрымъ будовцею богомъ* (Почаїв, 1618 Зерц. 67 зв.); *многіє народы... онымъ бездушнымъ а рукама людскими оучиненнымъ, богомъ нерозумнымъ кланали* (серед. XVII ст. Хрон. 20)

1.2. Ангели

• **руки ангельские (ангельскїе)**: *млоденецъ... през стые англїскїе роуки былъ разысканъ* (Острог, 1607 Лфк. 85); пор. син.: *Єдвабница бѣлає червоно паскова-тає, на днѣ воскресенїє хѣа в рудки Ангелу се даєт* (Львів, 1637 Інв. 68)

1.3. Апостоли

• **руки апостолские**: *и руками апостолскими диалосе много знаков и чудъ межи людми* (XVI ст. КА 23); пор. вільне словосполучення: *пать хлѣбовъ поламавши Хс̄ оучыникомъ своимъ далъ, а тыгъ оулмки в' рукахъ Апостолскихъ мнѣжилися* (Київ, 1637 УЄ Кал. 429)

1.4. Диявол

• **руки бѣсовскіе**: *такъ и тебѣ в душе, скоро впадаєшь в руцѣ бѣсовскіе зараз вчи заслѣпляются* (поч. XVII ст. Проп. р.).

Оказіонально засвідчено синекдохічну конструкцію **руки адовы** 'пекло': *Екъ Давидъ мовит: Кто ест' члѣкъ иже поживетъ и не оузрит' смерти, избавитъ диѣу свою изъ руки адовы* (Київ, 1625 Коп.Каз. 4); пор. син.: **мѣсто адово, адовы пропасти, дно адове, кзмахи адовы** (СУМ¹⁶⁻¹⁷ 1, 75–76). Проте аналогічні, здавалося б, словосполучення зі спільним прикметником **адовъ** і синонімічними іменниками **брами, врата** позначають, як свідчать пам'яткам, різні об'єкти: **брами адовы** 'царство диявола' (СУМ¹⁶⁻¹⁷ 3, 49), **врата адовы** 'ворожі сили' (СУМ¹⁶⁻¹⁷ 5, 12).

2. Людина

2.1. Посада, чин, рід діяльності, фах

• **рука королевская**: *Подпис руки королевское* (Вільна, 1507 AS III, 43)

• **рука папезкая**: *немало попов хотѣли..., абы папезкая рука благословенством не досягнула ихъ* (Львів, 1605–1606 Перест. 45)

• **руки гончарьские** 'гончар' (тут – образно): *ото чстїны снѣве сіону одгъаныи прѣвымъ златомъ втмѣнили сѧ ете в начинѣ глиняное, и в роботу рукъ гончарьскихъ* (Острог, 1599 Кл.Остр. 228)

• **руки золотарьские** 'золотар, ювелір': *связкове бедръ твоихъ якоже то запонки, котрыи жь то соуть скованы руками золотарьскими* (поч. XVI ст. Песн.п. 55)

• **руки катовские** 'кат': *Желеха выдати до рукъ катовскихъ не могъ* (Петрків, 1564 AS VI, 253); пор. син.: *за свои злыи учинокъ у ката в рукахъ былъ* (1566 ВЛС 92 зв.); *шлѣхтич... не маеть быти до ката в руки и на муку даванъ* (1566 ВЛС 104 зв.)

• **руки пастырские** 'пастир, священик' (тут – образно): *одно назначивъ Господь Богъ пастырюмъ, котрыи зле пасуть увци его, такъ рекучи: "Буду смотрѣти кырве невиноватби отъ рукъ пастырскихъ"* (XVI ст. НЄ 218); пор. син.: *през Пророка Іезекїїла Богъ Всемогущїй, зъ рукъ Пастырьвѣ оупоминатисѧ вбѣщуетъ* (Київ, 1637 УЄ Кал. 10)

• **рука писарская** 'писар': *сєс выпис под Печатми нашими ис подписомъ руки Писарское... выдан* (Чернігів, 1640 ЛНБ 5, III 4063, 112); пор. синонім: *атаманъ чигринскїй печать свою мескую чегринскую до сєе духовнище моеє приложил, а писаръ руку свою подписалъ* (Чигирин, 1600 ЧИОНЛ VIII–3, 15)

2.2. Походження, спорідненість, народ, народність

• **руки жидовьские** 'євреї, жида': *до того просити, абы Прешкрипциє На добрахъ Стоасчихъ Нашихъ рускихъ Не была. А звласча На тых, котрыє до рукъ Сѣрменьскихъ, И жидовьскихъ, Акимколвекъ Способомъ заведеные Сут* (Львів 1609 ЛСБ ЦДІАЛ, 129, 1, 357, 1)

• **руки врьменьские** 'вірмени' (див. цитату вище)

• **руки сарацинські** ‘сарацини’: панство кгрецкое пришло в руки сарацинськіє, за грѣхи христіанськіє (Львів, 1605–1606 Перест. 26)

• **руки татарськіє** ‘татари’: пан Янь Оратовский... скоро толко по выстю з неволи, рук неприятеля Крижа Светого, татарских, вышедъшы, жалобливе... сведчыл (Луцьк, 1649 АрхЮЗР 3/IV, 168); див. ще **руки поганськіє**

• **руки халдейськіє** ‘халдеї’: Патрїарха Аврама тысь вт рукъ халдейскихъ Исаака вт Сѣфѣрь выбавиль Сѣтцевскихъ (1625 МКСВ 133)

• **руки поганьськіє** // **рука поганьская** ‘те саме, що **руки татарськіє**’: были ма з Божего допущенѧ поганство Татарове взали, и седел есми въ их поганских руках в Белегородъ (Острог, 1514 АС III, 114); одъныхъ мешъчанъ погубили, других в воду потопили, третихъ в поганьские руки до Орды загънали (Луцьк, 1649 АрхЮЗР 3/IV, 227); людей зас так музское, як и белоголовское плоти... поганская рука въ вечную побрала неволю (Луцьк, 1649 АрхЮЗР 3/IV, 62); пор. син.: *Нех [ваш бог] вас вирвет от рук поганов названных* (1648 Елег. 152)

• **руки отцовськіє** ‘батько’: сынъ квалтовне имене за живота зъ рукъ втцовскихъ квалтовне втоиметь (1566 ВЛС 77)

2.3. Переконання, погляди, моральні якості

Конструкції “прикметник + ім. **рука**” у формі О.в. (рідше – З.в. та М.в.) вживаються в тексті українських пам’яток для характеристики якостей людини, її переконань, поглядів. Зауважмо, у переважній більшості – від імені самої особи-діяча, а тому часто у поєднанні із займенниками *мой, свой, нашъ* та ін.:

• **рука грѣшина**: Поневаж не писал духъ святый ни аггль но рука грѣшина и брєнна (Угринівці, 1592 УИ 1911/2, 36); пор. син.: *буду выдан в руки грѣшиникомъ* (Височани 1635 УЄ № 62, 17 зв.)

• **рука брєнна** (див. цитату вище); пор. син.: *брєнною рукою мою... писан въ святой афонстеи горъ* (Афон, 1614 ЛСБ ЦДІАЛ 129, 1, 38, 3, 1зв.)

• **руки геретическіє**: Але прыселъся еси и до тыхъ, которыхъ былъ и въ руки свое спросные, геретическіє взяти негодень! (Вільна, 1599 Ант. 725)

• **рука негодная**: Прїими всемогущїи; и вседержавный Боже, сію малую мрежу; або стътку; негвдной руки мои и мрачного оума моего (Чернігів, 1646 Перло 169 зв.)

• **руки неприятельськіє**: Замгънь и сель зъ приселки фольварки по два кротъ зъ рукъ неприятельскихъ выискиваючи, кошты не малые вѣдучи... церковь будоваль (Краків, 1595 АСД I, 198–199); еслибысь хотъ мало схотгль вызволити себе з неприятельскихъ роукъ (Острог, 1607 Лѣк. 108); пор. син.: *кназ Костантин в руки нашего неприятеля московского попал* (Берестя, 1516 АС III, 133); *пан Янь Оратовский... скоро толко по выстю з неволи, з рук неприятеля Крижа Светого, татарских, вышедъшы, жалобливе... сведчыл* (Луцьк, 1649 АрхЮЗР 3/IV, 168)

• **руки плюгавыє**: Не смгю плюгавыхъ рукъ моихъ простирати [до Богородици] (Львів, 1631 Волк.Розм. 8)

• **руки преподобныє**: втцѣ Гевргїю Архиспископу земль молдавъскои в преподобныа рѣцѣ честно втдати (Львів, 1590 ЦДІАЛ 129, 1, 123)

• **руки спросные**: Але прыселъся еси и до тыхъ, которыхъ былъ и въ руки свое спросные, геретическіє взяти негодень! (Вільна, 1599 Ант. 725)

• **рука щодробливая**: *Вамъ того было догледети, а не кролемъ, которыхъ щодробливая рука никому не есть затворена* (Вільна, 1599 Ант. 855)

• **руки чисты**: *Руки мѣймо чисты ит злого и несправедливого набытку* (Київ, 1637 УЄ Кал. 213).

У ділових пам'ятках XVI–XVII ст. частими є вирази-кліше **по змерлой рѹце** для номінування небіжчика, покійника: **рука змерлая**: *то все по змерлой рѹце зъ именами до рук его прышло* (Гродно, 1555 Сап. 20/Id, 2989, 83зв.) та **по пустои рѹце** на позначення відсутності власника чи спадкоємця: *Тезж естли бы хто хотел кому записати которым спадкомъ которыи бы мел на него приити венонное... або которую колвекъ близкост, которыи бы колвекъ по ближнем по пустои рѹце мело спасти а тотъ бы еще был жив тогда такового спадку ниhto не может продати* (1566 ВЛС 71зв.).

II. Другу за чисельністю групу формують ті синекдохічні конструкції, що за граматичним статусом є прислівниковими конструкціями і виконують роль обставини способу дії головно в текстах ділового стилю. Це, зокрема, вирази-штампи

• **рукою власною** 'власноручно, особисто', **руками власными** 'т.с.', **рука (руку) власна (властная, властивая, влостная)** 'т.с.': *[тестаментъ] сыкзнетом своим запечаталъ и влостную руку свою подписалъ* (Острог, 1539 AS IV, 209); *А для лепшое твердости и я сам печат свою приложил, властивую руку свою подписал в сего моего листу* (Луцьк, 1555 АрхЮЗР 8/VI, 50); *лукаш строич логофет рука власна* (Сучавиця, 1598 ЛСБ ЦДІАЛ 129, 1, 321, 138); *на чо свою власну руку подпису* (Фольварк, 1606 НЗУжг. XIV, 226); *руками се своими власными подписать рачили* (Тригорськ, 1648 ДМВН 219); *Дан в чигирине Богдан Хмельницкий рукою власною* (Чигирин, 1650 Гр.Хм. 293, 1, 309); *Дано в Ірклѣю... Иван Выговский, писар воиска запорозкого Богданъ Хмельницкий рука власна* (Іркліів, 1650 Ун.Б.Хм. Ніж.м. 238 II, 128, 69); *писанъ [листъ] у вѣнници... Василеи чечил рукою власною* (Вінниця, 1616 Арх.Сап. 15/Іс, 279, 1); *писанъ [листъ] у лаховцахъ... Иван сенюта властнае рука* (Ляхівці, 1548 Арх.Сап. 19/Id, 266, 26)

• **рукою збройною** та **рукою квалтовною** 'насилно, силою' (СУМ¹⁴⁻¹⁵ 2, 306): *панъ Мартынъ Бѣронеvский... зъ многими слугами своими... рукою збройною а квалтовною, урядника моего владычного... зъбили* (Володимир, 1590 АрхЮЗР 1/І, 276)

• **оборонною рукою** 'обороняючись, захищаючись': *А се сам // бым с приятелми своими вборонною рукою до лѣса не ушол, подобно бы мене в смертъ приправили* (Черниця, 1608 ЦДІАК 11, 1. 5, 31–31 зв.); *панъ Вилгорский, видечи на себе квалтъ,... теды оборонною рукою...// до тое жъ вески Капустина ушедлъ* (Луцьк, 1609 АрхЮЗР 6/І, 365–366)

• **щедрою рукою** 'щедро': *Церкви и Монастырь фундовалъ, и щедрою рукою надаль* (Київ, 1624 МІКСВ 101)

• **рукою посполитою** 'спільно, за згодою': *Я, Уляна Потаповая...// продала есмы, весполь з сынми своими, посполитою рукою тихъ то детей моихъ и мене, нашо власное ойчистое [имене]* (Київ, 1531 АрхЮЗР 7/І, 69–70); *вси [панъ, жона, дети] посполитою рукою, без... никоторое намовы... продали князю Костентину... именье свое* (Краків, 1531 AS III, 380–381); *Е Василей изъ жоною моею... з дозволенемъ и вѣдомостю блискихъ нашихъ продали есмо посполитою рукою*

нашою имгъне свое (Ковель, 1542 AS IV, 324); *позычили єсмо руками нашими посполитыми... у пана Богдана покотила... полтораста коп грошеи* (П'ятигорщин, 1572 Сап. 459/IIIc, 124)

Цікаві спостереження дають матеріали про антонімічні словосполучення “прикметник + іменник *рука*”, де атрибутивами-означеннями виступають слова *правый* та *львый*. 98 цитат (з усіх зібраних 126) ілюструють функціонування прислівникових словосполучень:

- *в правой руке* ‘з правого боку, праворуч’, *у правую руку* ‘т.с.’, *в правую руку* ‘т.с.’, *по правой руке* ‘т.с.’: *дорога идетъ... з Городельца в правой руке в заросли* (Ковель, 1537 AS IV, 111); *у правую руку берег поля панее Олехноее Загоровское дворца ее Островецкого* (Володимир, 1569 АрхЮЗР 8/VI, 252); *гай липовый пана войского... в левую руку, а дворець панский в правую руку* (Підгайці, 1571 АрхЮЗР 8/VI, 36); *тими ставками и тим же потокомъ вгору льсом межи гори долиною идучи лагодов по львои руке, а ахторов по правой руке* (Унів, 1581 ЦДІАЛ 129, 1, 58); *идучи долув Росью – по правой руке входы воеводства Браславского, а по львои руке воеводства Киевского* (Брацлав, 1570, АрхЮЗР 8/1, 261); *млын его новыи запаленыи был вт фундаменту самого аж до верху стены по правои руке* (Житомир, 1609 ЦДІАК 11, 1, 5, 15) та ін.

- *в левую руку* ‘з лівого боку, ліворуч’, *по львои руке* ‘т.с.’, *з левое руки* ‘т.с.’: *гай липовый пана войского... в левую руку, а дворець панский в правую руку* (Підгайці, 1571 АрхЮЗР 8/VI, 36); *тими ставками и тим же потокомъ вгору льсом межи гори долиною идучи лагодов по львои руке, а ахторов по правой руке* (Унів, 1581 ЦДІАЛ 129, 1, 58); *неподалеку пришло болото з левое руки* (Івниця, 1582 ККПС 79) та ін.

І лише 28 цитат засвідчують функціонування вільних словосполучень *правая рука* та *львая рука*: *взавши за правую руку его поднал его и тогдаж оумоцнилисе ємоу плєснѣ и голєни его* (к. XVI ст. КА 13); *на Павлу Романовичу рана битаа, криваваа на руке правой* (Луцьк, 1560 AS VII, 60); *владник показал... на палци великом у руки правоє рану рубаную* (Володимир, 1575 ЖКК I, 60); *у Гаврила... раны на руке правои, powyи локтя* (Житомир, 1582 АкЖМУ 43); *у товариша его... на лєвои руке рана поперець тятая* (Житомир, 1584 АкЖМУ 118); *у лєвои руки палцы порезаныє до крови* (Луцьк, 1602 ЛНБ 5, II 4050, 72) та ін.

Окремо виділимо кілька ілюстрацій, вибраних виключно з Учительних Євангелій XVI–XVII ст.: *если даєш милостыню, нехай же не вѣдаєт лѣває рука твоєа што дає праває рука* (Володимир, 1571 УЄ Вол. 47); *коли чиниши милостыню, давай правою роукою, абы лѣває не чоула* (XVI ст. УЄ № 91, 46); *Если тебе тежє праває рука твоєа горшит вдотни єе* (Хорошів, 1581 Єв.Нег. 6); *мовит тыж десница твоа оудрѣжит мѧ, праваа рука твоа задрѣжит мѧ, то єст ратуонок твой вѣ всем добрым подпоможет мѧ* (Височани, 1635 УЄ № 62, 48 зв.). Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. подає їх під реєстровим словом *львый* як ілюстрації до значення ‘розташований із того боку тіла, де міститься серце; лівий’ (СУМ^{16–17} 15, 123–124). Проте, на нашу думку, варто такі ілюстрації все ж подавати під ремаркою “образно”, оскільки і тут вирази *правая рука* та *львая рука* лінгвістично вільні, проте композиційно зв’язані, тобто культурологічно марковані (у цьому випадкові зумовлені релігійним дискурсом).

III. I нарешті найменша за чисельністю група – вільні словосполучення “прикметник + іменник *рука*”, що є вільними і композиційно, і лінгвістично. Вони становлять усього лиш 15 % від усіх вибраних із українських пам’яток XVI–XVII ст.:

- **руки материнские**: *вбразы Блжїей Мтрѣ, на которыхъ збавитель младенецъ выраженный на рукахъ Материнскихъ ношонъ бываетъ* (Київ, 1627 Істор. Пож. 659)

- **руки презвитерские**: *А кгда на всѣ нижеи вписаныє порядки позволит, а тот час в рукахъ презвитерскихъ Крсть Чесный целовати мает* (1623 ПВКРДА I-1, 40)

- **рука єрейская**: *Крсть Чесный целовати мает и руку єреискую* (1623 ПВКРДА I-1, 40)

- **рука сухая**: *хѣ соухуюю роукою оуздоровиль* (1556–1561 ПЄ 55); *самъ же Господь... кгда челоуѣку, сухую руку маючому, въ божницѣ словомъ зцѣлилъ* (1603 Вопр. и отв. РИБ VII, 72)

- **руки архїерейские**: *Рукоположенїе, алболи в’ складанїе рукъ архїерейскихъ в’ посвященїю свашенника* (Львів, 1642 Жел. О тайн. 15 зв.)

- **руки неумытыє**: *Євглиста выписоуетъ акъ законъници жалоуют, же оученици неоумытыми роуками седають хлѣбъ* (1556–1561 ПЄ 152).

Проте і тут виявляємо образне використання вільних словосполучень, як-от: **руки пречистыи**: *просѣмо [Богородицу], абы пречистыи руки свои до Распятого сына своего* (Київ, 1632 МІКСВ 272); **рука пятоперстная**: *Пять патриархов ся зовет (посполу з рымским будучи), пятоперстная рука в тѣль церковном под главою самым Христом* (1608–1609 Виш.Зач. 214).

Отож такі метонімічні (синекдохічні) конструкції XVI–XVII ст. є, за нашими спостереженнями, у переважній більшості загальномовними виразами того часу. Метонімічні моделі (підмоделі), як стверджують мовознавці, з часом змінюються, “у плані не тільки збільшення або зменшення їх конкретного лексичного наповнення, а й зникнення одних із них і появи нових” [Укр.м., 341]. У лексиконі сучасної української мови такі комплекси закріпилися тільки частково, проте і ті, що закріпилися (*щедра рука, чисті руки, надійні руки, грішна рука, власною рукою* та ін.), і ті, що не увійшли до сучасного лексикону, – усі вони є живим, яскравим свідченням мовної та культурної традиції українців.

Література

- Арполенко Г. (2008), *Нариси з морфології старослов’янської мови східнослов’янських пам’яток XI–XIII століть*, Київ.
- Афанасьєва О. (1994), *Адъективный класс лексики в современном английском языке и формы его языковой репрезентации*, Москва.
- Дидик-Меуш Г. (2008), *Українська медицина: історія назв*, Львів.

- Дидик-Меуш Г. (2015), *Атрибутив і жанр (за текстом львівської пам'ятки 1631 року, [w:] Н. Скотна (red.), Проблеми гуманітарних наук. Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, вип. 36, Дрогобич, с. 173–180.*
- Дидик-Меуш Г. (2016), *Атрибутив і жанр. 2 (за львівськими пам'ятками I половини XVII ст., [w:] О. Костів (red.), У координатах мови. Збірник наукових праць на пошану професора Лідії Коць-Григорчук, Львів, с. 171–180.*
- КСУМ¹⁶⁻¹⁷ – *Картотека “Словника української мови XVI – першої половини XVII століть” / Зберігається у відділі української мови Інституту українознавства ім.І. Крип'якевича НАНУ, м. Львів.*
- Кубрякова Е.С. (2007), *К проблеме ментальных репрезентаций, [w:] Вопросы когнитивной лингвистики, № 4, Москва, с. 8–16.*
- Никитин М.В. (1974), *Лексическое значение в слове и словосочетании, Владимир.*
- Никитин М.В. (1983), *Лексическое значение слова: структура и комбинаторика, Москва.*
- СУМ – Білодід І. (red.) (1970–1980), *Словник української мови, т. 1–11, Київ.*
- СУМ¹⁴⁻¹⁵ – Гумецька Л. (red.), (1977–1978), *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст., т. 1–2, Київ.*
- СУМ¹⁶⁻¹⁷ – Гринчишин Г., Чікало М. (red.) (1994–2013), *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст., вип. 1–16, Львів.*
- СТ – Тимченко Є. (red.) (1930–1932), *Історичний словник українського языка, Харків; Київ.*
- Укр.м. – Русанівський В.М., Тараненко О. О. (red.) (2004), *Українська мова. Енциклопедія, вид. 2-е, Київ.*
- Kuryłowicz J. (1967), *Metaphor and metonymy in linguistics, [w:] Zagadnienie rodzajów literackich, t. 9, z. 2, Łódź.*
- Юдина Н. В. (2006), *Лкsicеская сочетаемость в когнитивном аспекте (на материале конструкции “прилагательное + существительное”, Москва.*
- Susse R. (1974), *The Deep Structure of Adjectives in Noun Phrases, [w:] „Journal of Linguistics”, v. 10, № 1, s. 111–131.*
- Wolf F., Gibson E. (2006), *Coherence in Natural Language: Data Structures and Applications. – Cambridge (Mass.): „Harvard University Press”; London: „Cambr. University Press”.*